

B B A B Y
B O O M
E R S

BABYBOOMERS

indrukken vanuit de statistiek

*In deze publicatie vindt u bij enkele artikelen een zogeheten QR-code.
Nadat u een gratis QR-reader op uw smartphone of tablet heeft geïnstalleerd, kunt u de QR-code scannen.
U kunt dan een aantal interessante filmpjes en animaties bekijken.*

Voorwoord

Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn in ons land bijna 14 miljoen kinderen geboren. In de periode 1946–1955 waren het er 2,4 miljoen. Hen rekenen we tot de generatie van de *babyboom*. Het niveau van geboorten in ons land is tot het einde van de jaren zestig hoog gebleven. De naoorlogse Nederlandse bevolkingsgroei is uniek in West-Europa. Weliswaar piekten ook in andere West-Europese landen de geboorten na de oorlog, maar tot het midden van de jaren vijftig bleef het Nederlandse geboortecijfer het hoogste van alle West-Europese landen.

De gevolgen van die enorme geboortegolf waren verreikend: overvolle lagere scholen in de jaren vijftig, een grote toestroom naar de arbeidsmarkt en het hoger onderwijs in de jaren zestig, grote bouwspanningen in de jaren zeventig, en vanaf 2011 een verhoogde toename van 65-jarigen.

De eersten van de lichte babyboomers van 1946 hebben in maart en april 2011 hun AOW-uitkering gekregen. Hun pensionering zorgde voor een scherpe toename van het aantal AOW-uitkeringen. Nam het aantal AOW-uitkeringen in februari 2011 toe met ruim 7 duizend uitkeringen, in de maanden maart tot en met mei 2011 zijn dat er maandelijks minstens 14 duizend geweest.

De huidige 55- tot 65-jarigen zijn relatief laag opgeleid vergeleken met jongere generaties: niet meer dan een

kwart is hoogopgeleid. Ouderen zijn wel relatief welvarend. Zij zitten aan de top van hun carrière, hebben relatief hoge inkomens en grote vermogens.

De komende jaren komen er in Nederland jaarlijks ruim 200 duizend nieuwe 65-jarigen bij. De groep 65-plussers neemt overigens niet met dat aantal toe, want er emigreren of overlijden ook 65-plussers.

Ze mogen een relatief lange levensavond verwachten. Een man, geboren in 1946, die de 65e verjaardag haalt, heeft nog een levensverwachting van negentien jaren. Het is duidelijk dat de economie in de komende jaren sterker dan nu in het teken zal staan van dienstverlening en zorg. De publicatie *Babyboomers* geeft een indruk van wat de invloed van deze naoorlogse generatie op de Nederlandse samenleving is. Het is een momentopname, een blik in de toekomst en een terugblik tegelijk.

Voor het beeld van deze generatie is behalve uit de omvangrijke StatLine-database (statline.cbs.nl) ook geput uit de rijke CBS-bibliotheek. Meer statistische informatie is te vinden op de website van het CBS (www.cbs.nl).

De Directeur-Generaal van de Statistiek

Drs. G. van der Veen

Den Haag/Heerlen, april 2012

Inhoud

1	Vruchtbare oorlogshuwelijken	6
2	Nieuwe levenslopen	9
3	Huiselijkheid en nozemgedrag	13
4	Hedonistische twieners	16
5	Wonen in een rijtje	20
6	Laagopgeleid, toch welvarend	24
7	Werkwillige ouderen	28
8	Met pensioen	31
9	Voorbij 3 miljoen AOW-uitkeringen	35
10	Nederland relatief groen	38
11	Rimpelingen van een geboortegolf	42
	Literatuur	45

1

Vruchtbare oorlogshuwelijken

In de periode 1946–1955 zijn in ons land 2,4 miljoen kinderen geboren. Hen rekenen we tot de generatie van de *babyboom*. De aanloop was er echter al eerder. Erg vruchtbaar waren ook de jaren 1943–1945. De groei van de bevolking is hoog gebleven tot het einde van de jaren zestig.

De geboortegolf van de jaren direct na de Tweede Wereldoorlog verklaarden demografen van het CBS in 1989 uit het optimisme dat de oorlog wel snel voorbij zou zijn na de invasie van de westelijke geallieerden in Normandië in juni 1944.

Snel een kind

De grote aantallen babyboombaby's die in de jaren 1946–1949 zijn geboren, zijn niet het resultaat van een reële toename van de vruchtbaarheid. Het gemiddelde kindertal per vrouw nam op langere termijn zelfs af. De aanhoudende geboortegolf van na de Tweede Wereldoorlog kan worden verklaard uit een stijging van het aantal huwelijkssluitingen, een daling van de huwelijksleeftijd en het snel willen bereiken van het gewenste kindertal na de huwelijkssluiting van, vooral, de huwelijken die in de laatste oorlogsjaren zijn gesloten. De forse daling van de gemiddelde leeftijd bij de geboorte van het eerste kind van ruim twee jaar voor

de vooroorlogse generaties vrouwen illustreert dit: de vrouwen die zijn geboren tussen 1920 en 1940 trouwden op jongere leeftijd en kregen ook op jongere leeftijd hun eerste kind.

Ook snel een tweede kind

De hoge vruchtbaarheid van de huwelijken van 1944 is dus het gevolg van de vlotte geboorte van een kind in het eerste huwelijksjaar én van een snel daaropvolgend tweede kind in het tweede huwelijksjaar. Het waren volgens het CBS 'de verwachtingen inzake een gunstige wending van het oorlogsgebeuren' die voor dit vruchtbaarheidsgedrag verantwoordelijk zijn. Vooral in de eerste maanden van 1945 zijn uit deze huwelijken veel kinderen geboren.

De huwelijken die zijn gesloten in de jaren 1937–1945 leidden uiteindelijk tot 3,1 kinderen per huwelijk. Na drie jaar huwelijk stond de teller doorgaans op 1,1 kind. De huwelijken van 1943–1945 waren vruchtbaarder: in het derde jaar na de huwelijksluiting waren gemiddeld al 1,3 kinderen geboren. Deze hogere vruchtbaarheid verklaarde het bureau uit 'een verhoogd aantal concepties ten gevolge van de gunstige perspectieven die de invasie in juni 1944 bood.'

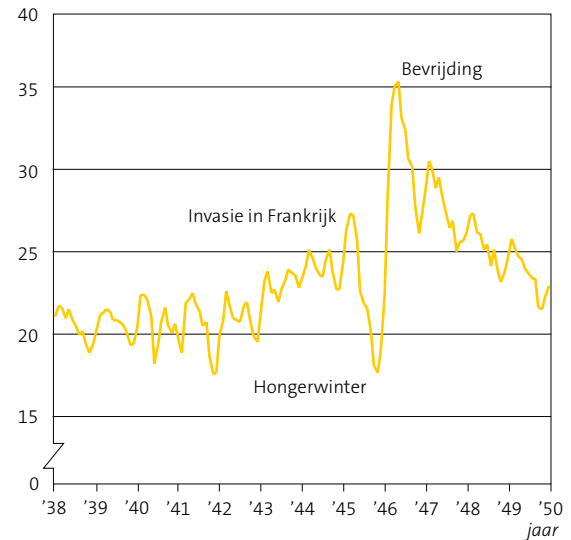
Herkenbare patronen

Oorlogshandelingen waren verantwoordelijk voor de herkenbare patronen in de geboortecurve: dalingen negen maanden na het begin van de oorlog in september 1939, na de Duitse inval, na de Februaristaking van 1941 en na de hongerwinter van 1944/1945. Pieken waren er in maart 1945, negen maanden na de gealli-

eerde invasie in Noordwest-Frankrijk, en in februari 1946, de geboortegolf na de bevrijding.

Geboorten per 1 000 inwoners

AMTIEE KRUISRAKETTEN NEE

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

AMTIEE KRUISRAKETTEN NEE

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

AMTIEE KRUISRAKETTEN NEE

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

AMTIEE KRUISRAKETTEN NEE

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

AMTIEE KRUISRAKETTEN NEE

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

AMTIEE KRUISRAKETTEN NEE

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

AMTIEE KRUISRAKETTEN NEE

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

AMTIEE KRUISRAKETTEN NEE

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

AMTIEE KRUISRAKETTEN NEE

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

AMTIEE KRUISRAKETTEN NEE

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

AMTIEE KRUISRAKETTEN NEE

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

AMTIEE KRUISRAKETTEN NEE

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

DEN HAAG, 29 OKTOBER

GEEN NIEUWE KERNWAPENS IN EUROPA

GEEN KERNWAPENS IN EUROPA

KOMITEE KRUISRAKETTEN NEE

PRINSEGRACHT 5 2512 GA DEN HAAG TEL. (0) 20 524231

DEN HAAG, 29 OKTOBER

DEN HAAG, 29 OKTOBER

DEN HAAG, 29 OKTOBER

DEN HAAG, 29 OKTOBER

DEN HAAG, 29 OKTOBER

DEN HAAG, 29 OKTOBER

DEN HAAG, 29 OKTOBER

DEN HAAG, 29 OKTOBER

DEN HAAG, 29 OKTOBER

2

Nieuwe levenslopen

Tegenwoordig is het de gewoonste zaak van de wereld: je gaat na de middelbare school studeren, verhuist naar de grote stad en gaat zelfstandig wonen. Je ontmoet een leuke partner, krijgt verkering en na een tijdje ga je samenwonen. Uiteindelijk trouw je en krijg je kinderen. De generatie die vóór de Tweede Wereldoorlog geboren is, volgde in haar levenslooppatroon een andere weg. Die was: na het halen van een diploma gaan werken maar wel thuis blijven wonen, vervolgens vanuit huis trouwen, en kinderen krijgen. Vrouwen zegden dan meestal hun baan op en gingen voor het huishouden en voor de kinderen zorgen. Voor veel mensen die vóór de oorlog geboren zijn, was deze levensloop het dominante model: ruwweg 80 procent van de mannen die vóór 1942 zijn geboren, volgde dit standaard levenslooppatroon. De babyboomers hebben dit stramien doorbroken en hebben geëxperimenteerd met andere vormen van samenleven. Samenwonen vóór het huwelijk was zo'n verandering, net als (lang) wachten met het krijgen van kinderen, het blijven werken van vrouwen na het eerste kind en scheiden. De moderne levensloop wordt daarom wel de keuzelevensloop genoemd. De veranderingen zijn snel gegaan: van de mannen die rond 1960 zijn geboren heeft slechts een op de tien nog de standaardlevensloop gevolgd.

Relatiedynamiek

In 2003 is de generatie van 1940–1954 geïnterviewd in het kader van het *Onderzoek gezinsvorming* en is onder andere de relationele levensloop in kaart gebracht. Op dat moment waren deze babyboomers 48 tot 63 jaar oud.

De vijftigers van toen zijn opgegroeid in een tijd waarin ongetrouwd samenwonen voor de meesten niet gebruikelijk was. Slechts een op de vijf gehuwde mannen en een op de zeven gehuwde vrouwen heeft vóór het huwelijk samengewoond. Vier op de tien vrouwen waren 19 jaar (mannen 21 jaar) toen ze verking kregen met de eerste huwelijkspartner. De helft van de vrou-

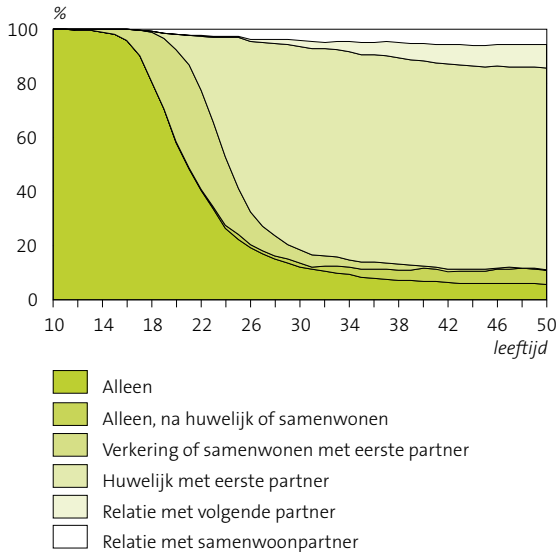
wen was op 22-jarige leeftijd daadwerkelijk getrouwd, de helft van de mannen op 25-jarige leeftijd.

De babyboomers hebben met het ongetrouwd samenwonen geëxperimenteerd maar deden dit niet op jonge leeftijd. Uit-huis-gaan om te gaan samenwonen was eind jaren zestig nog uitzonderlijk. Het grootscheepse ongetrouwd samenwonen op jonge leeftijd is kenmerkend voor jongere generaties.

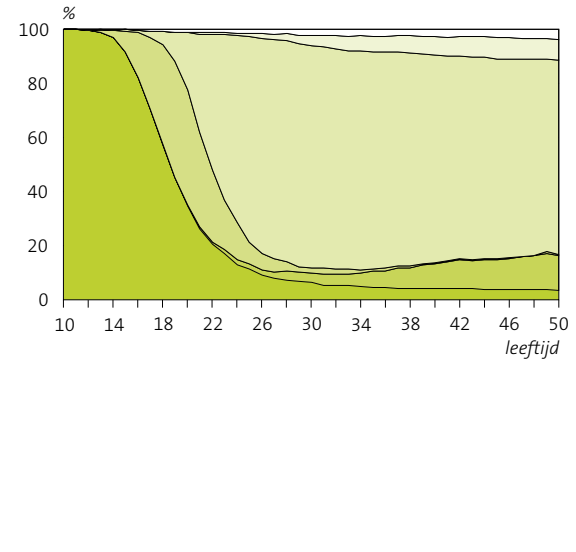
Veel alleenstaande vrouwen

Op 50-jarige leeftijd is driekwart van de mannen en vrouwen die een partner hadden nog steeds getrouwd met de eerste partner. Een op de tien mannen en

Relationele levensloop van babyboomers (mannen)

Relationele levensloop van babyboomers (vrouwen)

vrouwen is na een echtscheiding of een fase van weduwing getrouwd met een andere partner. Kleine aandelen, 4 procent van de vrouwen en 6 procent van de mannen, woonden op die leeftijd niet-gehuwd samen.

Een op de zes vrouwen en een op de negen mannen woonde op 50-jarige leeftijd alleen, al dan niet na een huwelijk of samenwonenperiode. Vrouwen blijven vooral na een relatie vaker alleen dan mannen. Dit komt onder andere omdat zij een grotere kans hebben om weduwe te worden, maar ook omdat na een scheiding de kinderen vaak bij de moeder blijven wonen. Dit beperkt de kans op het vinden van een nieuwe partner.

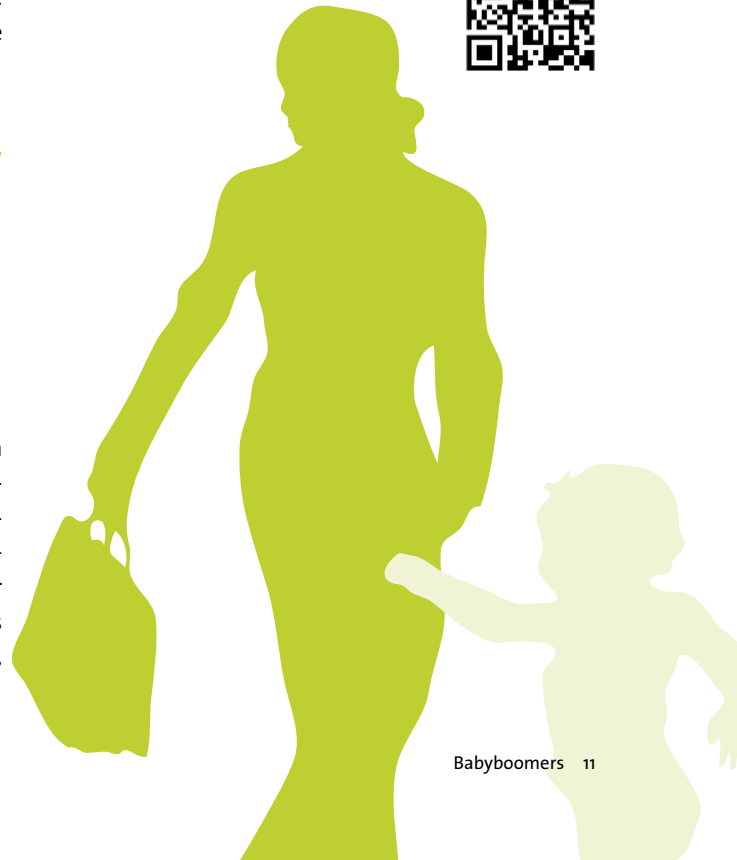
Babyboomer aan basis van nieuwe demografische trends

Huishoudensdynamiek

De veranderingen in de relationele levensloop hebben ook geleid tot veranderingen in de wijze van samenwonen en tot veranderingen in het huishouden. Kinderen verlaten bijvoorbeeld op jongere leeftijd het ouderlijk huis om zelfstandig te gaan wonen. Waar babyboomers ook afwijken van de oudere generatie is in het vaker en langer alleenstaan, op jonge leeftijd, maar bijvoorbeeld ook na een relatieverbreking.

Nieuwe trends

Babyboomers hebben geëxperimenteerd met nieuwe samenlevingsvormen en hebben ervoor gezorgd dat we andere demografische trends hebben kunnen waarnemen: een daling van het aantal huwelijksluitingen, een toename van het niet-gehuwd samenwonen, een lager kindertal, een toename van de kinderloosheid, van de echtscheidingen, het alleenstaand ouderschap en het alleenwonen.

3

Huiselijkheid en nozemgedrag

Huiselijkheid kenmerkte het vrijetijdsgedrag van de eerste lichter babyboomers aan het begin van de jaren zestig. Dat is het globale beeld dat we krijgen uit de vrijetijdsstatistiek van het CBS uit 1962/'63. Hun vrije tijd vulden zij vooral met studeren, televisiekijken, sporten (zwemmen) en de bioscoop.

Wat de onderzoekers opviel was dat de helft van de jonge werkende mannen (15–17 jaar) de vrije tijd besteedde aan een vakopleiding of bedrijfscursus. Dat ging volgens de onderzoekers in tegen de 'image' dat de jongere werkende jeugd een 'louter consumptief levenspatroon' zou hebben en een aversie tegen studeren. Geëngageerd was de jeugd niet: geen enkele jongere was lid van een politieke partij of vakvereniging.

Huiselijkheid

Het vrijetijdsonderzoek was een vervolg op een eerste, verkennende poging die het bureau in 1959 had gepubliceerd. Dat onderzoek had ook al de grote mate van huiselijkheid in de gezochte ontspanning na school en het werk benadrukt: 60 procent van de vrije tijd werd binnenshuis besteed. Het bestond uit studeren, spelletjes doen, tijd vrijmaken voor hobby's, musiceren, praten, bezoek ontvangen en vooral veel naar de radio luisteren en naar de televisie kijken. Vanaf 30 jaar

waren de percentages huiselijke ontspanning al hoger, jongeren (15 tot 29 jaar) besteedden relatief meer vrije tijd buitenshuis: bioscoop-, concert-, café- en restaurantbezoek – andere categorieën om aan te vinken waren er niet.

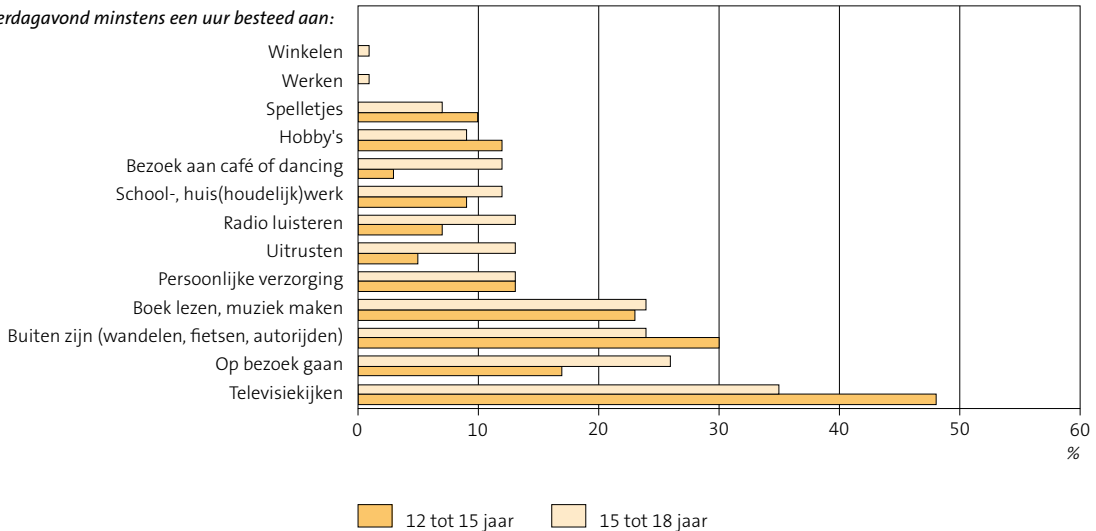
De nieuwe ‘verhuiselijking’ van de vrije tijd is wel geïnterpreteerd als een moderniseringstendens: de thuisrecreatie was een aanwijzing dat de oude, verzuilde verenigingsstructuur begon af te brokkelen. Historici hebben de babyboomgeneratie om deze reden wel een ‘schakelgeneratie’ genoemd.

Spannend en realistisch

Interessant waren de vrije interviews die de CBS-onderzoekers hebben gehouden met fabrieksmeisjes, jonge arbeiders van een scheepswerf, leerlingen van een bedrijfsschool, een arbeidersgezin uit Brabant, en een boerengezin in een Drents veendorp. De groeps gesprekken moesten de patronen uit het onderzoek illustreren. De fabrieksmeisjes waren inpaksters van 18 tot 22 jaar bij een suikerwerkfabriek. Zij hadden zich voor de gelegenheid gekleed en ‘netjes gemaakt met veel oorbellen, broches en kettingen en ze hadden zich met de lipstick van één van hen allemaal in de verf gezet.’ Ze vormden een hechte groep. Ook na het werk gingen

Besteding van de zaterdagavond 1962/'63

Op zaterdagavond minstens een uur besteed aan:

ze met elkaar om. Ze kwamen bij elkaar over de vloer, gingen samen uit en gingen bij ziekte van één van hen op ziekenbezoek. Hun interesses buiten het werk waren niet intellectueel gericht. De lezingen die het bedrijf organiseerde, bijvoorbeeld over 'bloemen, en natuur en zo', bezochten ze nooit. Die werden vanwege de saaiheid diep geminacht. Liever keken ze naar sport. Dat moesten dan wel spannende sporten zijn, zoals motorrijden, judo en boksen. Ze dansten veel, maar niet zoveel meer als vroeger, toen ze nog niet verloofd waren. Daar werden de verloofdes maar jaloers van. Het dansen, merkten de onderzoekers, stond nadrukkelijk in het teken van het vinden van een huwelijkskandidaat. Als je alleen ging dansen, was het wel de bedoeling 'dat je met zijn tweeën terugkomt.'

In plaats van dansen gingen de meisjes minstens één keer per week naar de bioscoop. Dan keken ze het liefst naar een spannende, realistische film. In de krant zochten ze naar de moordverslagen en ongelukkenrubrieken.

Klassieke massajeugdtype

In de uitgesproken voorkeuren voor frequent bezoek aan bioscoop en dancing, de voorkeuren voor spannende films en spannende sporten, bloederige krantenberichten, de afkeer van politiek en intellectuele uitingen herkenden de CBS-onderzoekers het 'nozemgedrag.' De afwezigheid van verantwoordelijkheidsgevoel, dat de nozems ook zou kenmerken, zagen zij echter niet terug bij de meisjes. Zij hielpen 's avonds gewoon thuis mee in de huishouding en op vrijdagavond deden ze de trap.

Acht jonge arbeiders van 17 tot 19 jaar op een scheepswerf vertegenwoordigden volgens de onderzoekers het

'klassieke massajeugdtype' van dat moment: ze waren vrijwel nergens enthousiast over. Niet over het werk (ze wilden schoon werk, met tantièmes en niet te vroeg beginnen), niet voor het bedrijfsjudo ('Er was geen sprake van dat je de een of andere bul nu eens lekker af kon tuigen, dat duurde jaren voor je zover was.') en niet voor het lezen, behalve detectives en het stadsnieuws (ongelukken) in de krant. Een gebrek aan spanning en agressie zou hun futloze en negatieve instelling verklaren. Andere jongens, leerlingen op een bedrijfsschool, knutselden opvallend veel: aan een oude radio, aan een kapotte fiets of aan een oude DKW, die een jongen voor 25 gulden had gekocht en die hij met zijn broer weer aan de praat hoopte te krijgen.

Niet teveel liefde en gehuil

Thuis stond de radio altijd aan, en de CBS-onderzoekers verbaasden zich over de 'verbluffende kennis' die de jeugd had van internationale verzoekprogramma's: 'alle binnenlandse en buitenlandse zenders, welke bereikbaar zijn, kenden ze met de uren, waarop deze programma's in de ether zijn.' De Dutch Swing College Band was de favoriet, *modern style* jazz werd niet gewaardeerd, daar zat te weinig melodie in. Hoorspelen en bonte programma's waren niet populair, daarin zat 'teveel liefde en gehuil', te weinig spanning en humor. Voor gesprokenwoordprogramma's was nauwelijks aandacht. Eén meisje luisterde geregeld naar de VPRO-ochtendwijding en was erg verbaasd toen de CBS'er die haar interviewde vertelde dat het om een godsdienstige uitzending ging en dat de spreker een dominee was.

Hedonistische twieners

4

De jongeren van de jaren zestig namen met hun brommers en hun harde rock-'n-roll op een luidruchtige manier bezit van de ruimte. Nederland maakte kennis met nozems en provo's, met *happenings* en studentenrellen. Het twieneronderzoek van de Nederlandse Stichting voor Statistiek (1967) leerde vooral dat deze jongeren veel geld hadden en dat ook graag wilden uitgeven. Opmerkelijk detail: twee op de drie 16- tot 24-jarigen kochten hun kleren nog met hun moeder.

Identiteit

Hun vormingsjaren beleefden de babyboomers in een volledig andere context dan hun ouders. De nieuwe generatie werd niet langer gedreven door de harde strijd om het bestaan, en had volgens toonaangevende historici niet zoveel last van wat zij de 'puriteinse' en 'ascetische' levenshouding van de vooroorlogse generatie noemden, die haar persoonlijkheidsvorming had gehad in de crisisjaren dertig en de oorlogsjaren. Zij hebben de grootscheepse armoede en werkloosheid gezien of aan den lijve ondervonden. Volgens de Utrechtse historicus Hans Righart was voor de nieuwe generatie jongeren elke verwijzing naar die ervaringen 'polariserend en vervreemdend'. De jongerencultuur noemde hij daarentegen 'uitgesproken hedonistisch':

de kinderen die na de oorlog zijn geboren groeiden op in jaren van toenemende welvaart, technologische veranderingen en nieuwe communicatiemiddelen die hen een nieuwe identiteit verschaften.

Een miljard euro te besteden

Hedonisme en consumentisme kenmerkten de jongerencultuur van de jaren zestig ook volgens de onderzoekers van de Nederlandse Stichting voor Statistiek. In 1967 heeft deze stichting het koop-, leesgedrag en de vrijetijdsbesteding van de jeugd onderzocht. Daartoe was een groep van twaalfhonderd niet gehuwde twieners, jongens en meisjes van 16 tot 24 jaar, om hun mening gevraagd.

Het twieneronderzoek leerde dat deze jongeren een consumptieve factor van betekenis waren en een aantrekkelijke doelgroep voor *marketeers*. De onderzoekers schatten dat de twieners gezamenlijk ruim 2,1 miljard gulden (0,95 miljard euro) vrij te besteden hadden.

Kikkers en bullen

De bromfiets was het meest begeerde bezit: het stond bovenaan de verlanglijstjes van jongens én meisjes. De bromfiets was het meest gedemocratiseerde vervoer-

middel, en het stijlelement bij uitstek van de jeugd van de jaren zestig. De keuze van de bromfiets was tevens een middel om te onderscheiden. Je was een kikker of een bul. Kikkers waren goed opgeleide ‘artistiekelingen’, liepen op suède schoenen en reden op een Puch. Bullen hadden vet in het haar, droegen spijkerbroeken met strakke pijpen, geruite hemden onder een (kunst)leren jack. Zij reden op ‘buikschuivers’: een DKW, Eysink, Kreidler of Zundapp. Nozems werden beide groepen genoemd.

Bijna twee miljoen bromfietsen

Vóór 1950 waren er nog geen 5 duizend bromfietsen, zo bleek uit de opgave van het aantal aangifteformulieren van de motorrijtuigenbelasting. Een jaar later was dat

aantal met 55 duizend stuks meer dan vertienvoudigd. Nog eens vijf jaar later was dat aantal opgelopen tot ruim een half miljoen. In 1967 reden er in ons land 1,7 miljoen bromfietsen rond, in 1970 zelfs 1,9 miljoen. Meer zijn het er nooit geweest.

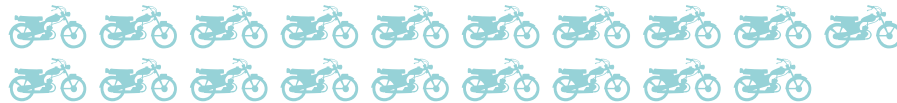
De daling van het bromfietsenpark tot 650 duizend in 1980, net zoveel als in 1956, was op zijn minst zo spectaculair als de toename in de jaren vijftig en zestig. De invoering van de helmplicht in 1975 en de aantrekkelijkheid van het alternatieve vervoer van auto en motor hebben zeker bijgedragen aan de dalende populariteit van de bromfiets. Toen de jongerenbeweging na 1970 verpolitiekt raakte en ‘de rebellie en het non-conformisme het gingen verliezen van het engagement’ – de woorden zijn van de Utrechtse historicus

Bromfietsen

1950

1970

2010

Hans Righart – verdween ook het luidruchtige symbool van deze houding uit het straatbeeld.

Twienersprofielen

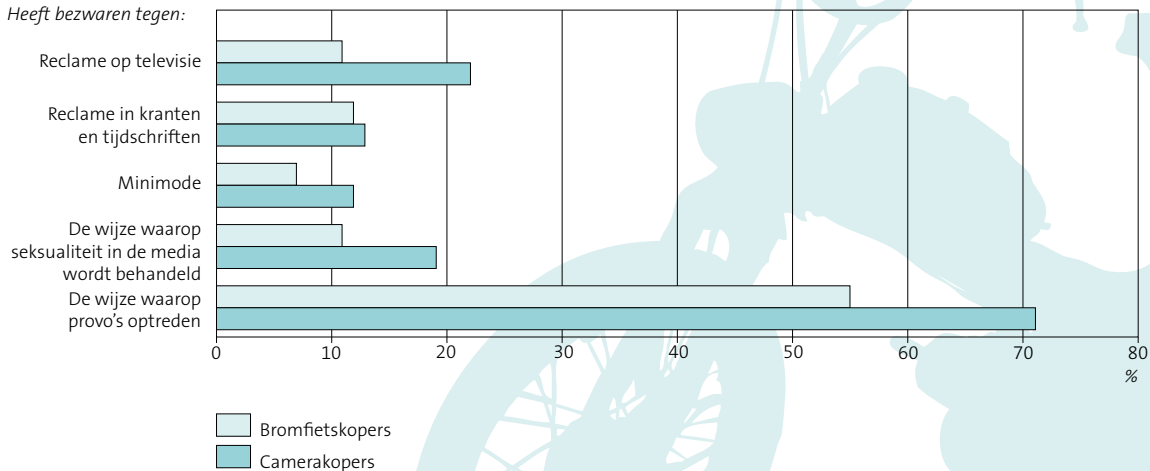
De NSS-onderzoekers hebben ook het profiel geschetst van de bromfietser. Dat profiel zetten zij naast het profiel van de camerakoper. In dit profielenonderscheid is, heel globaal, het onderscheid te lezen tussen lager en hoger opgeleiden, tussen arm en rijk. Bromfietserkopers waren minder hoog opgeleid, vaker werkloos, hadden minder te besteden, winkelden vaker met hun moeder, waren daarentegen sportiever (watersport, voetbal), hingen meer rond op straat en gingen vaker dansen. Camerakopers waren bemiddelder, telden meer lezers, meer puzzelaars en knutselaars, waren

grootgebruikers van aftershave, deodorant en haarwater, en gingen vaker naar de snackbar.

Bromfietserkopers ademden van beide groepen misschien nog het meest de geest van de jaren zestig en waren het meest permissief: zij hadden minder problemen met minirokjes en met de wijze waarop in de media over seksualiteit werd gesproken en geschreven, zij ergerden zich minder vaak aan reclame op televisie. Ruim 55 procent van hen en 70 procent van de camerakopers had moeite met provogedrag.

Opinies van twieners, 1967

Heeft bezwaren tegen:

5

Wonen in een rijtje

In de babyboomperiode 1946–1955 zijn in ons land 2,4 miljoen kinderen geboren. Bijna tweeënhalf miljoen kinderen die moeten eten en drinken, na verloop van tijd naar school moeten, gaan studeren, een baan en een huis willen.

Arbeidsschaarste en loonexplosie

De babyboomers hebben de wind in de rug gehad. Op het moment dat de naoorlogse generatie zich meldde op de arbeidsmarkt was de vijfdaagse werkweek (1960) ingevoerd, werden de minimumweeklonen voor jongeren tot 25 jaar geregeld en profiteerden zij van de arbeidsschaarste die ervoor zorgde dat de lonen van jaar tot jaar met wel 8 procent tot meer dan 16 procent (1964) omhoog gingen. Het minimumweekloon voor jongeren vanaf 25 jaar werd vastgesteld op 100 gulden (45 euro). Arbeidsvoorwaarden verbeterden. Modelberekeningen laten zien dat ons land na 1963 een van de snelst groeiende economieën van Europa was, onder andere dankzij de forse toename van de beroepsbevolking.

Ze zijn opgegroeid met televisie (1951), later met de anticonceptiepil (1962) die vrouwen bevrijdde van wat wel 'de vloek der vruchtbaarheid' werd genoemd. Vanaf dat moment zouden vrouwen langer wachten met

het krijgen van hun eerste kind om zich te wijden aan studie en werk, en gaan denken aan een carrière.

Mobiliteitsexplosie

In 1966 werd het recht op vakantie met 4 procent vakantietoeslag wettelijk vastgelegd. Nederlandse gezinnen gingen 'snipperen': snipperdagen opnemen voor een korte (weekend)vakantie. Ze genoten van de toename van de vrije tijd en waren in staat die 'gemotoriseerd' te beleven. Het leidde tot een 'mobiliteits-explosie'. Met de nog bescheiden budgetten van de jaren vijftig en zestig werd die mobiliteitsbehoefte vooral bevredigd met de aankoop van een bromfiets,

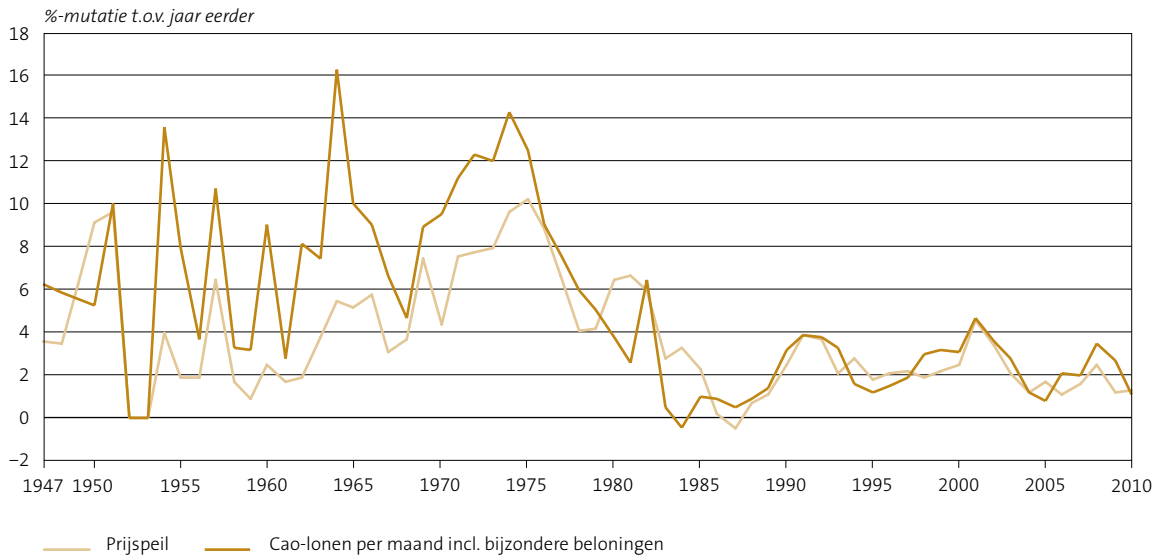
die nochtans vooral als vervoermiddel werd ingezet in het woon-werkverkeer.

De toegang tot het onderwijs verbeterde, de onderwijs-budgetten werden opgeschroefd.

Grootschalige woningbouw

Ondanks het grote woningtekort is na de oorlog niet direct op grote schaal gebouwd. De schaarste aan bouwmaterialen en de langdurige huurbevrozing verstoorden de woning(bouw)markt sterk. Dat was funest voor de markt waarin weinig werd geïnvesteerd. Het woningtekort bleef omvangrijk, de woning-behoefte groot: de bevolking groeide snel en de gezin-

Cao-lonen en prijspeil

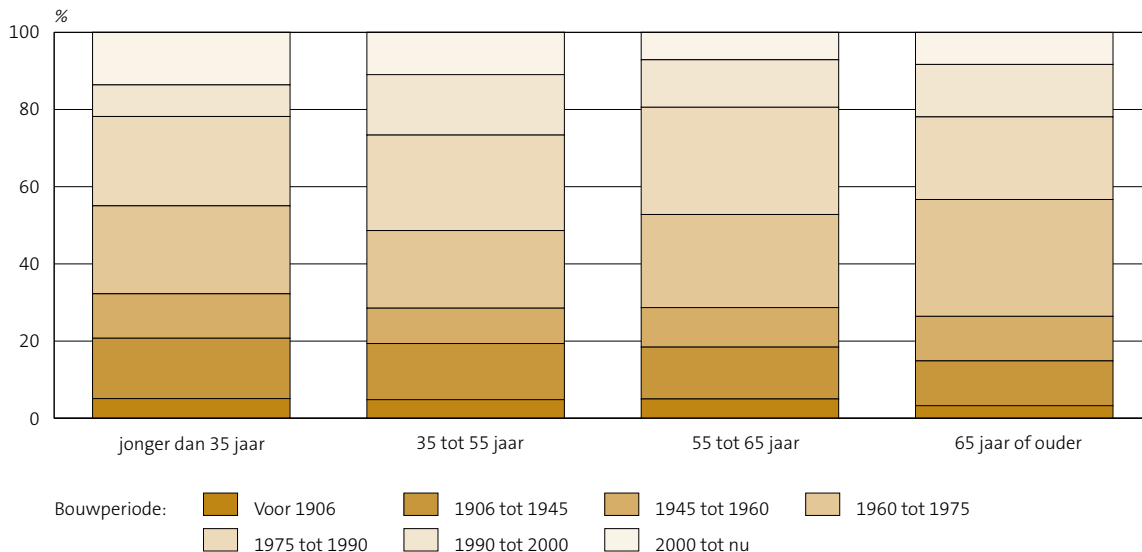
nen werden dunner: de gemiddelde gezinsgrootte daalde van 3,83 in 1947 tot 3,14 in 1971, het aantal alleenstaande huishoudens nam in dezelfde periode met ruim een miljoen toe.

Pas in 1948 wordt er weer volop gebouwd. Schaalvergroting en standaardisatie zijn dan de toverwoorden. Grote, open woonwijken ontstonden aan de randen van de stad met veel hoogbouw, met wijken met een rechthoekige bebouwing in stroken, met veel groen en speelplaatsen voor de kinderen. Hoogtepunten van de grootschalige bouw zijn de wijken Pendrecht in Rotterdam, gebouwd in de jaren vijftig, en de Bijlmermeer in Amsterdam (1968).

Rijtjeshuizen

De jaren waarin de naoorlogse generatie maatschappelijk actief was en aan gezinsvorming begon, ruwweg de periode 1960–1990, is er veel gebouwd en was het koopklimaat gunstig, in het bijzonder vanaf de jaren zeventig, toen op grote schaal rijtjeshuizen werden gebouwd die met aantrekkelijke premie- en garantieregelingen konden worden gekocht. Dankzij de gunstige ontwikkeling van de welvaart en hun actieve levensfase heeft deze generatie volgens recent onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau kunnen profiteren van de omvangrijke stromen nieuwbouwwoningen die onder gunstige voorwaarden werden aangeboden.

Wonen in oude en nieuwe woningen naar leeftijd hoofdbewoner, 2009

Vanuit die positie hebben zij door de jaren heen kunnen doorstromen naar steeds betere en grotere woningen. Twee op de drie babyboomhuishoudens hebben een eigen woning (2009).

Beschaafde stad

De babyboomers groeiden op in wat techniekhistoricus Harry Lintsen ‘de beschaafde stad’ (1950–1970) noemde. De belangstelling voor persoonlijke hygiëne en ‘badcultuur’ nam toe, de sanitaire infrastructuur werd vervolmaakt: de publieke badhuizen verdwenen voor douches in de woningen.

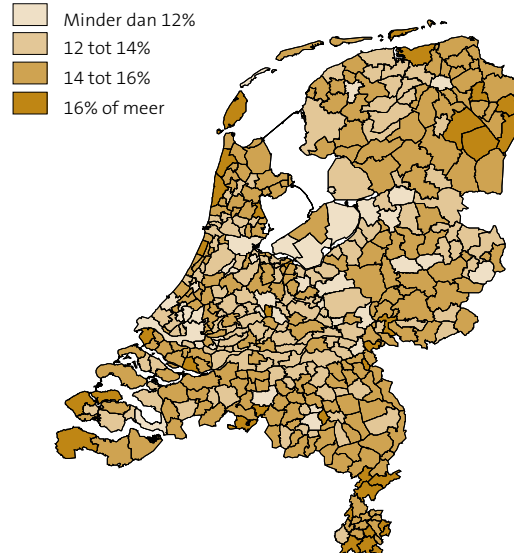
De ideeën over woonkwaliteit, woonbeschaving en woninguitrusting veranderden overigens maar langzaam. De Gezondheidscommissie te Amsterdam vond in 1914 nog dat een eenvoudige woning uitgerust moest zijn met een woonkamer, een keuken, een paar slaapkamers – uit hygiënisch oogpunt moest het aantal slaapkamers zo groot zijn dat broertjes en zusjes niet op dezelfde kamer hoefden te slapen – een wc en een spoelhok. In 1932 vond de commissie dat een bad en douchegelegenheid voorgeschreven zou moeten zijn bij nieuwbouw als in de buurt een volksbad ontbrak.

Pas sinds 1951 was een douche in sociale woningbouw de norm. Zwaardere eisen aan de inrichting zorgden ervoor dat nieuwe woningen beter uitgerust zouden worden. Het aantal woningen met een lig- of zitbad steeg van 6 procent in 1965 tot 43 procent in 1977.

Niet in de grootste steden

Specifieke vestigingspatronen zijn er niet en de babyboomers wonen dan ook vrij verspreid door het land. Eén ding valt wel op: er wonen relatief weinig babyboomers in de grootste steden: in de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht, maar ook in Groningen, Eindhoven, Almere en Tilburg ligt het percentage 55- tot 65-jarigen op of onder 11 procent. In de andere 100-duizend-plusgemeenten ligt het percentage babyboomers alleen in Zoetermeer, Emmen, Apeldoorn en Maastricht boven het gemiddelde (13,2 procent, 2011). In Blaricum is het percentage babyboomers meer dan 20 procent.

Waar wonen de babyboomers, 2011

Laagopgeleid, toch welvarend

6

Van alle mensen van 25 tot 65 jaar zijn de jongsten het hoogst opgeleid en de oudsten (55 tot 65 jaar) het laagst. Van de 25- tot 35-jarigen heeft 40 procent een opleiding aan een hbo-instelling of universiteit afgerond. Van de 55- tot 65-jarigen is niet meer dan een kwart hoogopgeleid, terwijl ook het aantal ouderen met een lage opleiding (ten hoogste vmbo, mbo-1 en de onderbouw van het voortgezet onderwijs) relatief omvangrijk is.

De stijging van het opleidingsniveau is het resultaat van twee ontwikkelingen: er zijn meer mensen met een hoge opleiding en minder mensen met een lage opleiding. Illustratief voor de eerste ontwikkeling is de spectaculaire groei van het hoger onderwijs. Het aantal universitaire studenten nam bijvoorbeeld toe van 17 per duizend 18- tot 26-jarigen in 1945 tot 146 per duizend in 2009.

Grijze werkvloer

Net als de bevolking vergrijsd ook de werkvloer. De gemiddelde leeftijd van werkenden stijgt de laatste jaren met bijna 0,3 jaar per jaar, van 38,2 jaar in 2001 tot 40,7 jaar in 2010. De leeftijdstijging hangt onder andere samen met de naoorlogse geboortegolf en de blijvend hoge geboorteniveaus in de jaren vijftig. Vanaf 1960

trad deze generatie toe tot de arbeidsmarkt en inmiddels vormen zij daar de ouderen. Deze omvangrijke naoorlogse generatie is opgevolgd door de veel kleinere generaties die zijn geboren tot begin jaren negentig. Een andere ontwikkeling is de stijgende arbeidsdeelname van 55- tot 65-jarigen. Sinds de jaren negentig stijgt de arbeidsdeelname van deze groep, onder andere door beleidsmaatregelen die langer doorwerken stimuleren en vervroegd uittreden ontmoedigen.

De grote aantallen 55- tot 65-jarigen, de babyboomers, zijn te vinden in de quataire sector, minder in de marktsector en het minst in de commerciële dienstverlening. Het sterkst vergrijsd is het onderwijs. Eenentwintig procent van de werkenden is er 55 jaar of ouder, 50 procent is 45 jaar of ouder. Relatief oud zijn ook de werkenden in het openbaar bestuur en bij de overheid.

Feminisering als oplossing

In sectoren waar veel ouderen werken zal de komende jaren de uitstroom groot zijn. Of dit een probleem vormt hangt mede af van de toekomstige vraag naar arbeidskrachten in die sectoren. Voor de nabije toekomst wordt de sterkste banengroei verwacht in de zorgsector, waar de komende jaren de grijze uitstroom groot zal zijn en

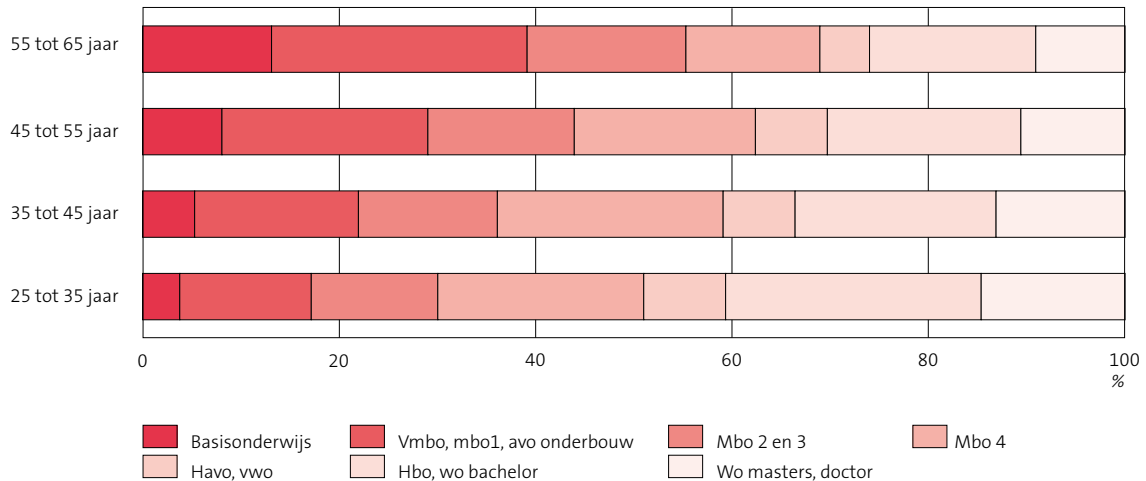

waar een groei van enige tienduizenden banen per jaar is voorzien. Dat zijn vervangingsbanen voor degenen die met pensioen gaan en nieuwe banen die nodig zijn om aan de te verwachten grote aanspraken op zorg te kunnen voldoen. De aanzetten tot een oplossing voor het probleem van de vergrijzing op de werkvloer zitten soms al in de sectoren besloten. De zogeheten feminisering van de beroepsbevolking – er komen dan meer (jonge) vrouwen werken – stopt bijvoorbeeld het proces van vergrijzing met name in het basisonderwijs. De komende jaren zullen relatief veel oudere basisschoolonderwijzers met pensioen gaan en zij zullen opgevolgd worden door relatief jonge onderwijzeressen.

Welvarend en vermogend

De babyboomers zijn relatief welvarend. Zij zitten aan de top van hun carrière, hebben relatief hoge inkomens en grote vermogens. De 1,3 miljoen babyboomerhuishoudens hebben in 2010 ruim 48 miljard euro te besteden. Rekening houdend met de omvang en samenstelling van het huishouden is dat bijna 27 duizend euro per huishouden. Het gemiddelde gestandaardiseerde besteedbare inkomen is 23,3 duizend euro. De hoogste inkomens ontvangen de 55- tot 60-jarigen (gemiddeld 27,6 duizend euro). Daarna volgen de 50- tot 55-jarigen met 26,6 duizend euro en de oudste babyboomers (60 tot 65 jaar, 26,1 duizend euro). De babyboomerhuis-

Opleidingsniveau, 2010

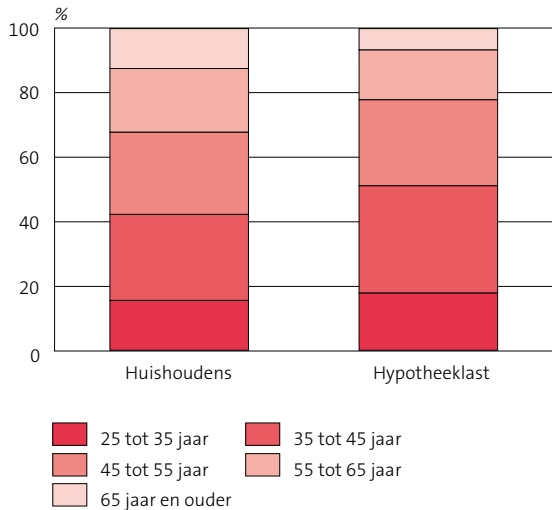

houdens vormen 18 procent van het aantal huishoudens en verdelen 20 procent van het totale besteedbare inkomen. Erg scheef is de inkomensverdeling daarmee niet. Ter vergelijking: de percentages huishoudens en inkomens voor de 35- tot 45-jarigen zijn 20 en 22, voor de 45- tot 55-jarigen 20 en 25.

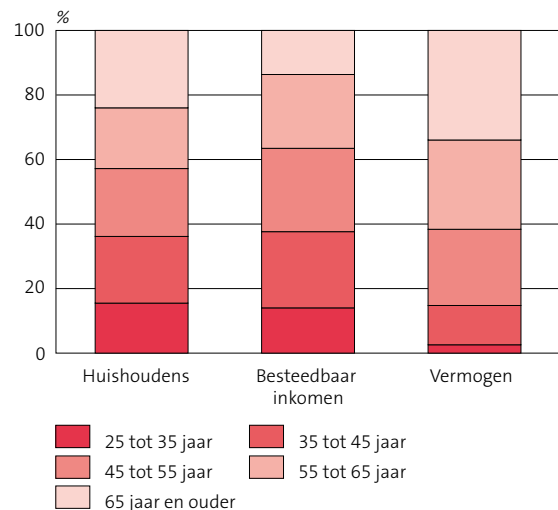
Schever verdeeld zijn de hypotheeklast en de vermogens. De hypotheeklast van 30,9 miljard euro (2009) wordt bijvoorbeeld vooral opgebracht door de jongere huishoudens. De hypotheekbedragen die zij betalen zijn hoger, hun inkomens lager. Daarmee hebben zij aanzienlijk hogere hypotheeklasten dan de oudere huishoudens. De babyboomerhuishoudens vormen samen 20 procent van de hypotheekbetalers, maar zij brengen

nog geen 16 procent van de totale hypotheeklast op. De 35- tot 45-jarigen en de 45- tot 55-jarigen, beide een kwart van alle hypotheekbetalers, betalen respectievelijk 33 procent en 26 procent van de totale hypotheeklast. De vermogens zijn het meest scheef verdeeld. De jongste huishoudens hebben nog maar weinig vermogen opgebouwd, terwijl veel oudere huishoudens beschikken over een woning met een vaak hoge overwaarde, waarop bovendien maar weinig of zelfs helemaal geen hypotheekschuld rust. 65-plus huishoudens verdelen maar liefst een derde van alle vermogens in ons land. Babyboomers hebben een vermogensaandeel van 28 procent, de middenleeftijden (35 tot 45 jaar) van slechts 12 procent.

Verdeling hypotheeklast, 2009

Verdeling besteedbaar inkomen en vermogen, 2009

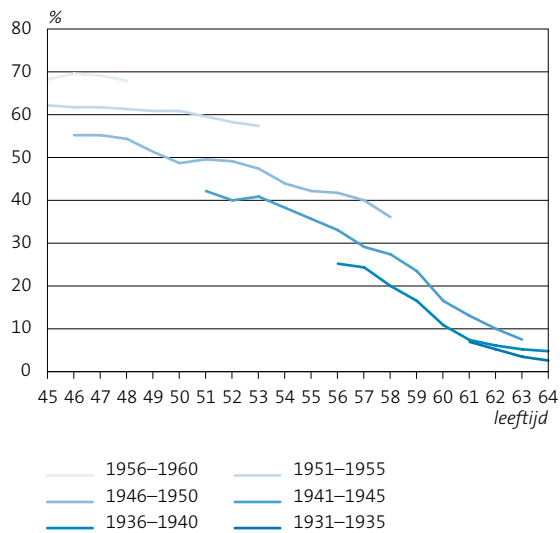

7 Werkwillige ouderen

Het arbeidspotentieel van ouderen is sinds het einde van de vorige eeuw sterk toegenomen. Het aantal werkenden is tussen 1996 en 2009 met 0,83 miljoen gegroeid, de (netto) arbeidsdeelname van 50-plussers steeg van 40 procent (1996) tot 55 procent (2009). De deelname van mannen van 60 tot 65 jaar is in deze periode verdubbeld, van 60-plusvrouwen zelfs verdriedubbeld.

Arbeitsdeelname vrouwen naar generatie, 1996/2008

Die verhoging van de deelnameniveaus is voor een deel een beleidssucces. De mogelijkheden om vervroegd uit te treden zijn in 2006 fors beperkt door het afschaffen van de fiscale bijdrage aan vervroegde uittredings- en prepensioenregelingen, de verhoging van de fiscale arbeidskorting van ouderen en de afspraken over leeftijd bewust personeelsbeleid in cao's.

Deelnameniveaus omhoog

De percentages werkende ouderen zijn desondanks niet hoog, al liggen ze niettemin dicht bij de deelname-niveaus die in het laatste SER-advies zijn geformuleerd (58 procent in 2016 voor de babyboomers, de 55- tot 65-jarigen). Veel rek zit er overigens niet meer in de arbeidsdeelname van mannen. De jongste generaties participeren al niet heel veel meer dan de oudere generaties. De instroom van jongere generaties zal de deelnamegraad dus maar beperkt verhogen.

De deelnameniveaus van (oudere) vrouwen zullen in de toekomst nog wel flink kunnen toenemen. De deelnameniveaus van jongere generaties zijn hoger dan van oudere generaties. Nieuwe instroom van jongere generaties met alsmaar hogere deelnameniveaus kan op termijn de arbeidsdeelname van vrouwen behoorlijk opschroeven.

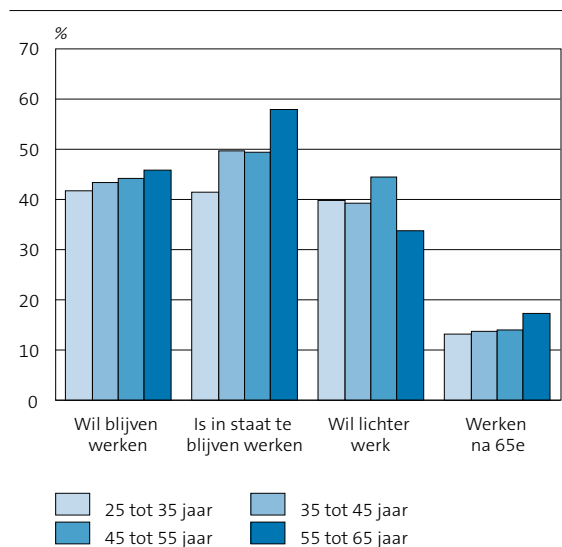
Voorbeeldfunctie

Veel ouderen willen zeker tot hun pensioen blijven werken. Dat kunnen we opmaken uit de antwoorden die werkenden geven als hen wordt gevraagd of ze willen en kunnen doorwerken tot de AOW-leeftijd. Zij geven vaker dan hun jongere collega's aan dat zij bereid en in staat

zijn om door te werken tot ze met pensioen mogen. Inmiddels is bijna de helft van de 55- tot 65-jarigen daartoe bereid, bijna 60 procent acht zich daartoe in staat. Deze percentages zijn hoger dan van de jongere generaties. Eén op de zes wil zelfs doorwerken tot na de pensioenge-rechtigde leeftijd. Opleiding is hierbij een factor: de wil, de gelegenheid om langer door te werken, ook na het bereiken van de AOW-leeftijd, is het grootst onder hoog-opgeleiden.

Bovenstaande cijfers ondersteunen de conclusie dat de babyboomers qua arbeidsethos enigszins een voorbeeldfunctie hebben.

Langer doorwerken, 2010

8

Met pensioen

Babyboomers kunnen gerust zijn: zij mogen uiterlijk op hun 65e met pensioen. Jongere generaties zullen langer moeten doorwerken. Hoeveel langer hangt af van zowel het jaar van geboorte als van de (resterende) levensverwachting op 65-jarige leeftijd. Jongeren moeten er rekening mee houden dat zij misschien wel tot hun zeventigste moeten blijven werken.

Beperking vroegpensioenering

Een aantal mensen gaat al vóór ze 65 jaar zijn met pensioen. In 2011 is de gemiddelde pensioenleeftijd 63,1 jaar. In de periode 2000–2006 was dat steeds 61 jaar. In 2007 nam de leeftijd bij pensioenering als gevolg van de beperking van de mogelijkheden tot vroegpensioenering al direct met een jaar toe tot 62 jaar. In 2011 was nog maar 6 procent van de werknemers die met pensioen gingen jonger dan 60 jaar. Vóór 2007 was dat steeds ruim een kwart. Het aandeel 65-plus-sers onder de pensionerenden is ook gegroeid, van 15 procent in 2006 naar 30 procent in 2011.

Stapsgewijze verhoging

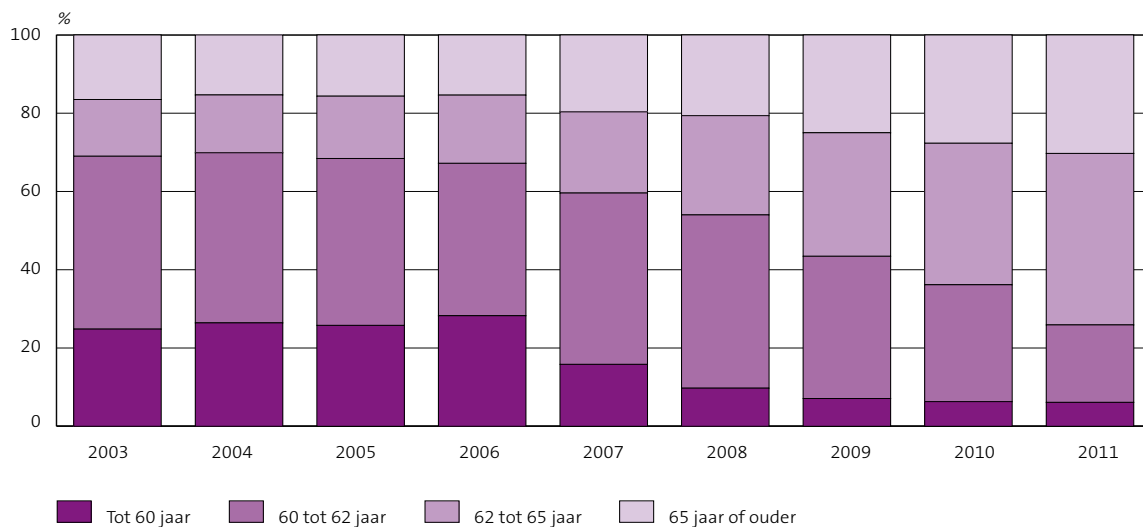
Op 10 juni 2011 hebben het kabinet en de sociale partners een pensioenakkoord gesloten. Een voorontwerp van een nieuwe pensioenwet is bij de Tweede Kamer ingediend.

De nieuwe wet regelt een aantal aanpassingen van de aanvangsleeftijd, de hoogte en de financiering van aanvullende pensioenen en AOW. Eén van de voorstellen is het verhogen van de richtleeftijd voor AOW en pensioen. Volgens het ontwerp worden de AOW- en pensioenleeftijd voor personen die 65 jaar worden vanaf 1 januari 2020 in elk geval verhoogd tot 66 jaar. Vervolgens wordt elke vijf jaar vastgesteld of de ontwikkeling van de levensverwachting een verdere stijging van de pensioengerechtigde leeftijd rechtvaardigt. Daartoe wordt steeds vergeleken met de resterende levensverwachting voor de jaren 2000–2009. Volgens deze procedure volgt de pensioengerechtigde leeftijd stapsgewijs de ontwikkeling van de resterende

levensverwachting op 65-jarige leeftijd. Een sterk positieve ontwikkeling heeft een beperkt effect omdat per periode van vijf jaar de pensioengerechtigde leeftijd met hooguit één jaar kan stijgen. Een verlaging van de pensioenleeftijd is geen optie. Mocht de levensverwachting dalen, dan wordt volgens de plannen de pensioenleeftijd niet naar beneden bijgesteld.

De resterende levensverwachting op 65-jarige leeftijd loopt volgens de CBS-prognose op tot 22,9 jaar in 2060. Dit is 4,7 jaar hoger dan de waarde in de periode 2000–2009. Omdat er op hele jaren wordt afgerond, zou dit leiden tot een verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd met vier jaar tot 69 jaar.

Pensioenleeftijden

Langer doorwerken

Volgens de prognose zal de pensioengerechtigde leeftijd verhoogd worden in 2025 (naar 67 jaar) en in 2035 (naar 68 jaar). Een verdere verhoging naar 69 jaar wordt in 2045 of 2050 verwacht, een mogelijke verhoging naar 70 jaar in 2060.

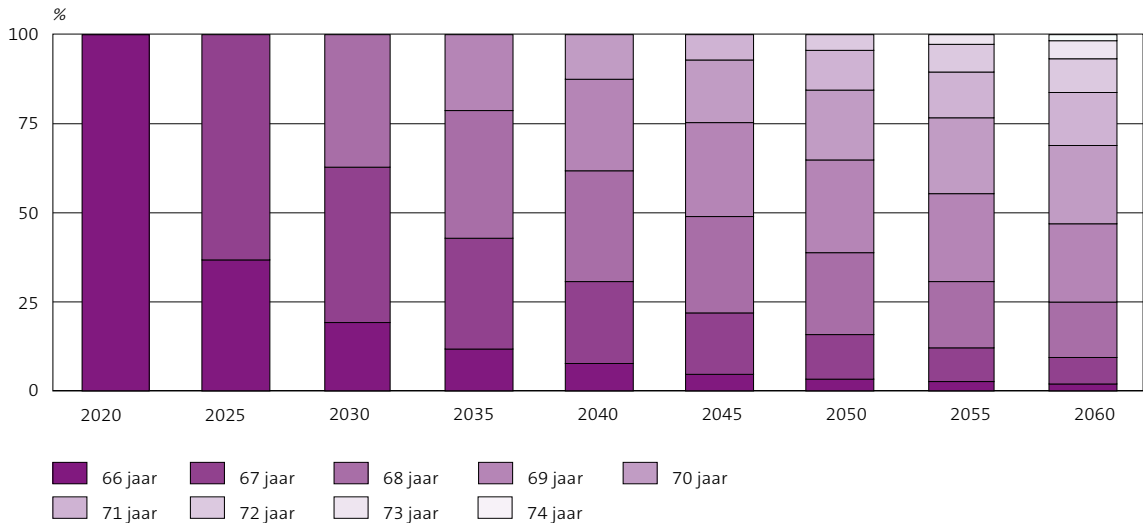
De grote onzekerheden in de prognose van de levensverwachting betekenen echter ook dat de onzekerheid over de toekomstige pensioengerechtigde leeftijd groot is. Die onzekerheid neemt toe voor de jongere generaties. Voor personen die geboren zijn vóór 1955 blijft de pensioengerechtigde leeftijd 65 jaar. Wie later geboren is moet in elk geval tot 66 jaar doorwerken. Als de ontwikkeling van de levensverwachting bij de ver-

wachtingen achterblijft, is er een kans dat ook personen die begin jaren zestig geboren zijn nog steeds met 66 jaar met pensioen mogen. Maar waarschijnlijk zal deze groep pas bij 67 jaar met pensioen kunnen.

Na je zeventigste met pensioen?

Voor de jongste generaties loopt de verwachte pensioenleeftijd verder op, maar met de tijd neemt de onzekerheid toe. Voor wie in 1975 geboren is, is een pensioengerechtigde leeftijd van 67 tot 69 jaar waarschijnlijk. Wie in 1985 geboren is, mag een pensioengerechtigde leeftijd van 68 tot en met 71 jaar verwachten. Doorwerken tot na je zeventigste is dus voor de huidige jonge werknemers al een reëel perspectief.

Mogelijke pensioengerechtigde leeftijden

9

Voorbij 3 miljoen AOW-uitkeringen

De babyboomers van 1946 zijn in 2011 65 jaar geworden. De eersten van deze lichting hebben in maart en april 2011 hun AOW-uitkeringen gekregen.

De toename van het aantal AOW-uitkeringen in maart en april was sterk. Nam het aantal AOW-uitkeringen in februari 2011 toe met ruim 7 duizend, in de maanden maart tot en met mei 2011 zijn er maandelijks 14 duizend uitkeringen meer verstrekt. In juni waren het er 12 duizend, in juli 16 duizend. Eind september staat de teller van het aantal AOW-uitkeringen op 2,99 miljoen.

Sterk stijgende AOW-uitgaven

De instroom van babyboomers drijft de kosten van de AOW sterk omhoog. De laatste jaren nemen de uitgaven voor AOW jaarlijks met ruim een miljard euro toe, de komende jaren wordt een grotere stijging verwacht door de grote aantallen babyboomers die 65 jaar worden. In de eerste helft van 2011 heeft de Nederlandse overheid al 15,8 miljard euro uitgegeven aan AOW, 0,9 miljard euro meer dan in het eerste halfjaar van 2010.

Pensioenaanspraak

Wat precies de inkomenseffecten zijn van pensioenering, is ongewis.

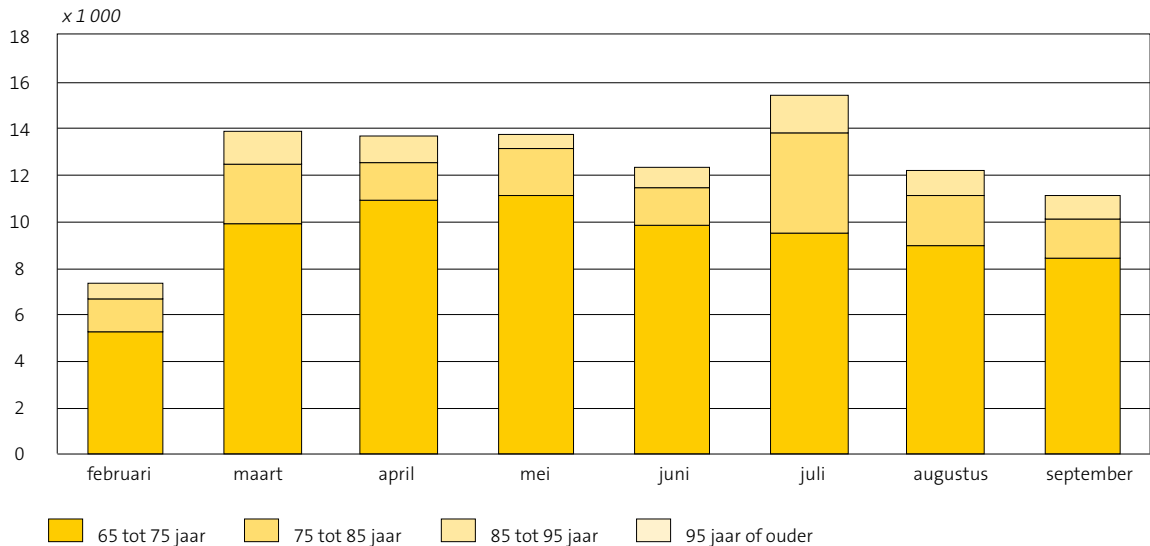
Modelberekeningen van de waarde van de toekomstige pensioenaanspraken laten zien dat voor de meeste mannen de AOW straks, op 65-jarige leeftijd, niet meer dan zo'n 20 tot 25 procent van het huidige inkomen kan vervangen. Het via de werkgever gespaarde pensioen, de tweede pijler van het pensioensysteem, doet dat voor ongeveer 35 tot 50 procent, afhankelijk van de leeftijd. AOW en arbeidsgerelateerd pensioen samen vervangen dan ongeveer 60 tot 70 procent van het loon. De vervangingspercentages verschillen overigens

sterk per groep: voor werknemers is het 72 procent, voor zelfstandigen 31 procent.

Dit bedrag kan worden aangevuld met de opbrengst van lijfrenten en vermogen (eigen woning, bank- en spaartegoeden, aandelen en obligaties). Om het inkomen volledig te vervangen is een aanvulling van het inkomen nodig tot ongeveer 80 procent. Een besparing van ongeveer 20 procent komt namelijk vrij omdat voor AOW'ers lagere belastingtarieven gelden.

Voor vrouwen nemen de AOW-aandelen op latere leeftijden wel toe. Dankzij lagere participatieniveaus en dito lonen van 55-plus vrouwen vervangt de AOW-uitkering wel 55 tot 70 procent van het huidige loon.

Toename AOW-uitkeringen, 2011

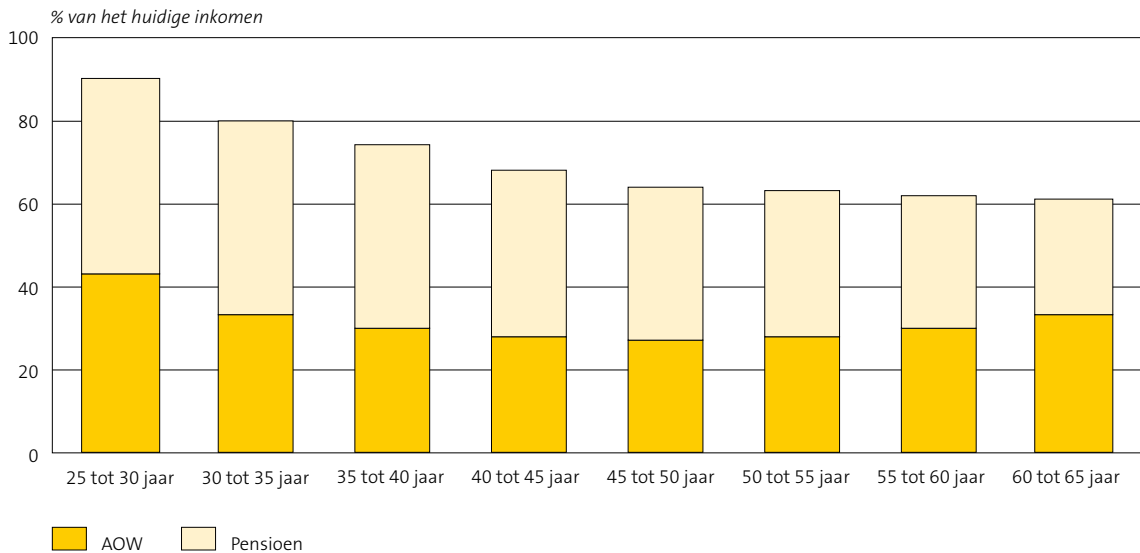

Modelberekeningen

Voor een goed begrip: het gaat hier om modelberekeningen van de waarde van de toekomstige pensioenaanspraak op basis van het huidige loon, waarbij geen rekening is gehouden met loonindexeringen en carrièrestappen.

Gemiddelde vervangingspercentages, 2008

Nederland relatief groen

10

De naoorlogse Nederlandse bevolkingsgroei is uniek in West-Europa. Weliswaar piekten ook in andere West-Europese landen de geboorten in de oorlog, vaak al in 1943, en direct na de oorlog, toch was in ons land het geboortecijfer in de jaren 1946–1956 ongeëvenaard in West-Europa. In het Verenigd Koninkrijk nam het relatieve aantal geboorten (levendgeborenen per duizend inwoners) toe in de jaren 1946–1947, in Frankrijk en België in 1946–1948. In Spanje nam het geboortecijfer al vanaf 1943 toe. Maar geen van deze landen haalden de relatieve geboorteniveaus in ons land.

Tot het midden van de jaren vijftig blijft het Nederlandse geboortecijfer het hoogste van alle West-Europese landen. Na 1970 gaat het geboortecijfer (levendgeborenen per duizend inwoners) hard achteruit. Spanje is vanaf 1957 de snelste groeier, vanaf 1972 gaan ook in Frankrijk de relatieve geboorten de Nederlandse voorbij.

Spanje sneller

Het is de combinatie van relatief hoge geboortecijfers en relatief lage sterftcijfers die Nederland tot een – naar Europese maatstaven – snelle groeier maakte. In de afgelopen vijftig jaar is het inwonertal van de 27 landen van de Europese Unie met bijna een kwart toegenomen (tot ruim een half miljard), maar Neder-

land groeide veel sneller. In dit tijdsbestek nam het aantal inwoners in ons land toe van 11,4 miljoen naar 16,6 miljoen, een groei van 45 procent. Daarmee was ons land overigens nog niet de snelste groeier. Afgezien van enkele kleinere landen groeide Spanje sneller. Immigratie speelde daar een veel grotere rol.

Onderaan het ranglijstje met de groeicijfers staan de meeste Oost-Europese landen. Politieke en economische omstandigheden hebben daar veelal geleid tot lage geboortecijfers, hoge sterftcijfers en een negatief migratiesaldo.

Negatieve natuurlijke groei in Italië

Toch is het moeilijk om op basis van de nationale groeicijfers consistente regionale groeipatronen te ontdekken. In veel Zuid-Europese landen nam de bevolking weliswaar relatief sterk toe, maar deze landen verschilden fors in de wijze waarop die groei tot stand kwam. Zo groeiden Spanje en Zwitserland zeer sterk door een omvangrijke immigratie, in combinatie met een positieve natuurlijke groei. Daarentegen liet Italië in het afgelopen decennium een negatieve natuurlijke groei zien (het aantal sterfgevallen overtrof het aantal geboorten) en groeide de Italiaanse bevolking alleen nog als gevolg van een positief migratiesaldo.

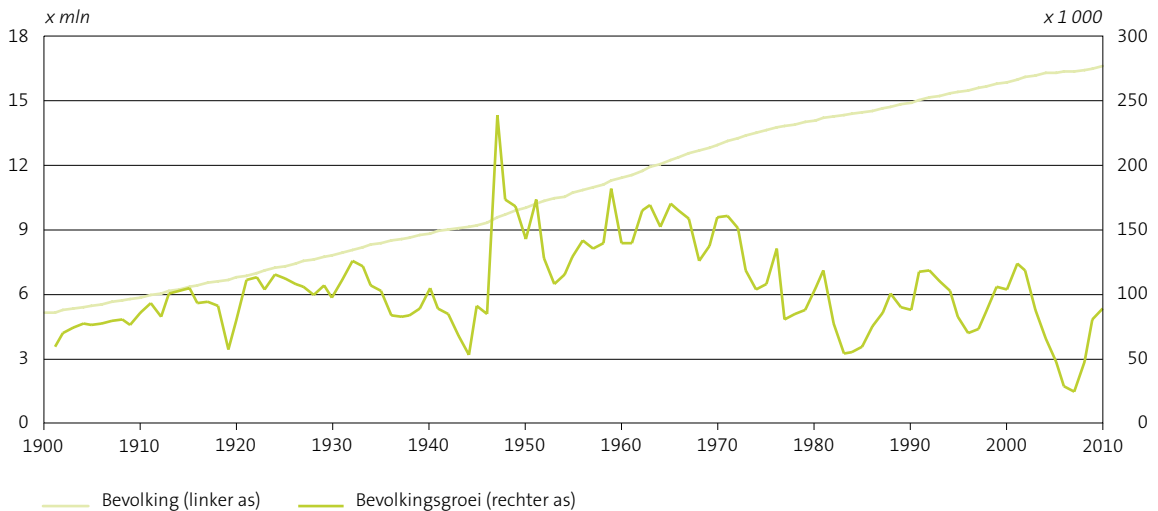

België achter

Opvallender zijn de verschillen tussen Nederland en zijn naaste burenen. In dit deel van Europa was Nederland het enige land waar de natuurlijke groei voortdurend groter was dan het migratiesaldo. De demografische ontwikkelingen in ons land verschillen bijvoorbeeld zeer sterk met die in Duitsland, waar al in de jaren zeventig het aantal sterfgevallen het aantal geboorten ging overtreffen. Een positief migratiesaldo was onvoldoende om te voorkomen dat Duitsland vanaf 2003 begon te krimpen. Volgens de meest recente prognose zal dit proces in ons land pas in 2040 beginnen.

Wellicht nog het meest verrassend zijn de demografische verschillen met België. Bij de zuiderbuur is het migratiesaldo vaak groter geweest dan de natuurlijke aanwas. Die aanwas was altijd veel kleiner dan in ons land, wat heeft geleid tot een opmerkelijk verschil in bevolkingsgroei tussen België en Nederland. In 1900 telde België 6,7 miljoen inwoners, 1,6 miljoen meer dan Nederland. In de jaren dertig waren beide bevolkingen ongeveer even groot, maar door de voortdurend veel hogere natuurlijke aanwas in Nederland is het inwonertal van ons land nu 5,7 miljoen hoger dan dat van België. Dat het land in de afgelopen jaren groei heeft gekend, was dan ook, anders dan in ons land, vooral het gevolg van migratie.

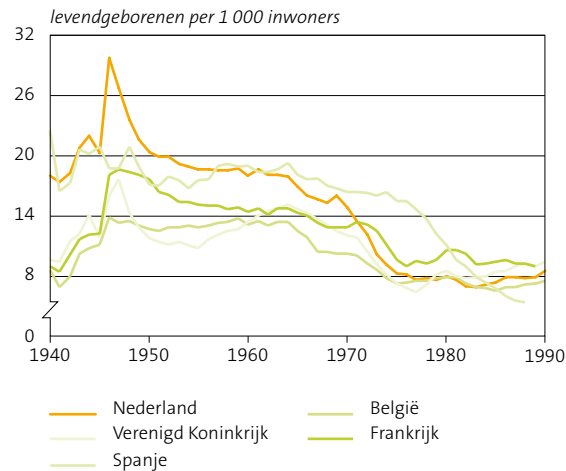
Bevolkingsgroei Nederland

Duitsland voorop

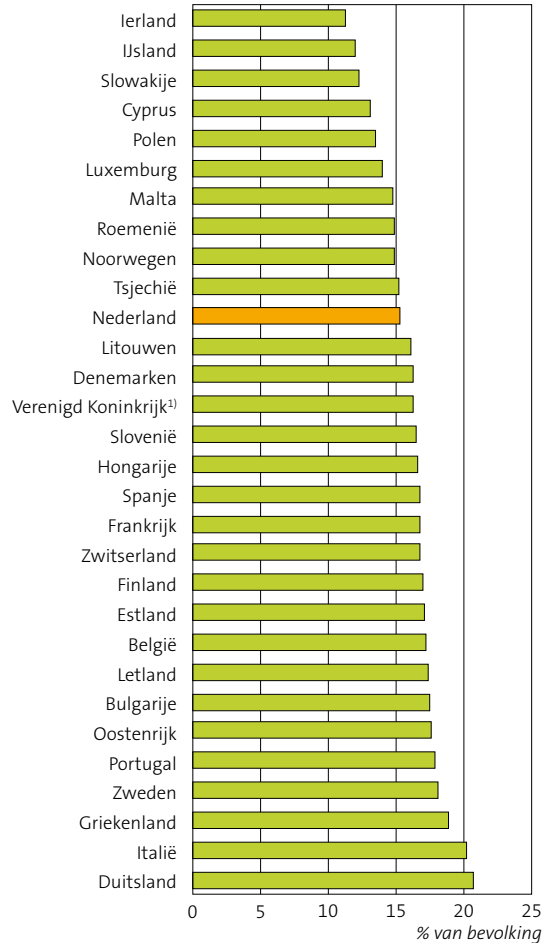
Vooral de historische geboortecijfers en in mindere mate de latere migratieaantallen hebben geleid tot grote verschillen in vergrijzing binnen Europa. Door de lagere geboortecijfers in België – in het bijzonder Wallonië – is de vergrijzing daar verder voortgeschreden dan in ons land. Beduidend sterker vergrijsd is Duitsland. Daar was in 2010 al 20,7 procent van de bevolking 65 jaar of ouder, tegen 15,3 procent in Nederland. Vooral de lage geboortecijfers, die in de voormalige DDR lange tijd zelfs extreem laag zijn geweest, zijn er de oorzaak van dat Duitsland in vergrijzingsproblematiek enkele decennia voorloopt op Nederland. Ons land vergrijsd dus wel, maar in de Europese context zijn we nog steeds relatief groen.

Bevolkingsgroei in Europa, 1940–1990

Bron: Mitchell

65-plussers, 2010

¹⁾ 2009

Bron: Eurostat

11

Rimpelingen van een geboortegolf

Jan Latten

De generatie van de babyboomers onderscheidt zich van andere generaties door de massale omvang. Daardoor zorgde – en zorgt – deze geboortegolf telkens weer voor rimpelingen: overvolle lagere scholen in de jaren vijftig, een verhoogde instroom van 65-jarigen vanaf 2010, en een versnelde aanwas van hulpbehoevende 80-plussers vanaf 2025. Het sluitstuk is een grote drukte bij de lijkbezorging.

Seniore consumenten

De babyboomgolf spoelt komende decennia verder. In 2012 zullen circa 225 duizend inwoners hun 65e verjaardag vieren. Ter vergelijking: niet meer dan 181 duizend kinderen vieren dan hun eerste verjaardag. Ook komende jaren blijft de instroom van nieuwe 65-plussers groot. Zo groot zelfs dat er over vijf jaar een half miljoen 65-plussers bij zijn gekomen.

De extra aanwas van een half miljoen oudere consumenten zal ondernemers op nieuwe ideeën brengen. De zilveren economie gaat draaien. Cijfers tonen dat al in het afgelopen decennium de autoverkopen het snelst stegen onder kopers van 80 jaar en ouder: in de periode 2000–2009 verdubbelde het aantal auto's in deze groep naar ruim 160 duizend. Wie om zich heen kijkt ziet ook dat media en politiek zich langzaamaan

meer bewust worden van de seniore doelgroepen. Op langere termijn zorgt de vergrijsde babyboom ervoor dat Nederland zo'n 4,6 miljoen seniore consumenten telt.

Eén miljoen kwetsbare ouderen

Het zijn consumenten met een relatief lange levensavond. Een man, geboren in 1946, die de 65e verjaardag haalt, heeft nog een levensverwachting van negentien jaren. Voor een man uit 1930 waren dat maar zestien jaren. Daarmee is het seniore leven vrijwel even lang als de jeugdfase.

Bovendien worden de meesten ouder dan 80 jaar. Rond 2050 zullen er 1,8 miljoen 80-plussers zijn, tien procent van de bevolking. Het is duidelijk dat de zilveren economie dan sterk in het teken staat van dienstverlening en zorg. Dat geldt zeker voor oudere alleenwonenden die geen partner hebben om ondersteuning te bieden. Het aantal kwetsbare ouderen zal minder toenemen dan het totale aantal ouderen, toch denkt het Sociaal en Cultureel Planbureau dat het aantal kwetsbare ouderen tot 2030 met 300 duizend zal toenemen tot circa 1 miljoen.

Circa één op de vijf toekomstige ouderen zal kinderloos zijn en nooit opa of oma worden. Wie zal voor hen de

mantelzorg verlenen? En wat zal het effect zijn van de grote golf jongeren die naar de grootstedelijke gebieden zullen verhuizen, terwijl de oudere babyboomers in de krimpregio's achterblijven? Verwacht mag worden dat de behoefte toeneemt om zorg en wonen meer integraal te benaderen. Nieuwe woonvormen zullen nodig zijn, zowel op het platteland als in de stad. Zolang er tegen dementie geen medicijn bestaat, is te verwachten dat het aantal dementerenden met de verouderende babyboomgolf fors zal oplopen. Het Alzheimercafé wordt dan misschien een bekend verschijnsel.

Meer bezinning

Gezondheid wordt uiteraard een *top issue*, al was het maar vanwege de vraag wie alle nieuwe medische technieken en medicamenten gaat betalen. Zullen de babyboomers uiteindelijk hun huis moeten opeten? Of kiezen zij die het betalen kunnen voor au-pairs uit verre landen? Aangezien ouderdom met gebreken komt, worden immateriële zaken als gezondheid, welzijn en geluk belangrijker.

Dat leidt wellicht tot meer bezinning in de samenleving, als contrast met de jaren negentig en de euro-crisisjaren. Wat is uiteindelijk belangrijk? De man met de zeis blijft immers niet weg. Na 2035 zullen jaarlijks

ruim 200 duizend mensen overlijden. De vraag naar een milieuvriendelijk einde zal toenemen. Waar laat je meer dan 200 duizend stoffelijke overschotten, evenveel als het inwonertal van Eindhoven en een paar omliggende plaatsen?

Tegen die tijd bevinden we ons in een fase waarin de bevolking zal krimpen als we geen immigranten meer zouden opnemen. Dat alles vindt dan plaats in een land dat dichter bevolkt is dan nu, met twee grote metro-poolregio's, vele regionale stedelijke gebieden en een vergrijsd en dunner bevolkt platteland.

Een land zonder babyboomers.

Literatuur

Beer, J. de, 'Geboorten per maand', in: *Maandstatistiek van de bevolking* 37 (1989), nr. 10, 26–27.

Centraal Bureau voor de Statistiek, *Vrije-tijdsbesteding in Nederland 1962–1963*. (Zeist 1964–1966)

De onbekende markt. Prad Twieneronderzoek 1967. (Amsterdam 1967)

Eenkhoorn, E., en M. van de Grift, *Pensioenaansprakenstatistiek: geld van nu voor later*. (CBS, Den Haag/Heerlen 2010)

Garssen, J., 'Demografie van de vergrijzing', in: *Bevolkingstrends. Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland* 59 (2011), 2e kwartaal, 15–27.

Graaf, A. de, 'Demografische levensloop van vijftigers', *Bevolkingstrends. Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland* 54 (2006), 2e kwartaal, 15–23.

Griffiths, R.T., 'Het Nederlandse economische wonder', in: Blom, J.C.H., en G.N. van der Plaat (red.), *Wederopbouw, welvaart en onrust. Nederland in de jaren vijftig en zestig*. (Houten 1986), 147–167.

Kullberg, J., en J. Iedema, 'Generaties op de woningmarkt', in: Broek, A. van den, R. Bronneman-Helmers,

V. Veldheer (red.), *Wisseling van de wacht: generaties in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau (Den Haag 2010), 387–412.

Lintsen, H.W. (e.a.), *Made in Holland. Een techniek-geschiedenis van Nederland (1800–2000)*. (Zutphen 2005)

Maarseveen, J., en C. Harmsen, 'De demografische levensloop van babyboomers (1945–1954)', in: Boonstra, O., Th. Engelen en A. Janssens (red.), *Levenslopen in Transformatie. Bundel bij het afscheid van prof. dr. Paul M.M. Klep*. (Nijmegen 2011)

Mitchell, B.R., *International historical statistics. Europe 1750–1993*. (London 1999)

Otten, F., K. Arts, C. Siermann, J.F. Ybema, 'Vijftigplussers op de arbeidsmarkt', in: *Sociaal-economische trends. Statistisch kwartaalblad over arbeidsmarkt, sociale zekerheid en inkomen* 7 (2010), 2e kwartaal, 31–39.

Righart, H., *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict*. (Amsterdam/Antwerpen 1995)

Schaar, J. van der, *De huisvestingssituatie in Nederland, 1900–1982. Lange termijn ontwikkeling in de hoogte en de verdeling van woonlasten*. (Delft 1986)

Foto's

Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft zijn uiterste best gedaan alle fotografen of hun nabestaanden te benaderen voor het verwerven van toestemming voor publicatie. Indien u denkt rechten te kunnen laten gelden op de in deze publicatie getoonde beelden, wordt u verzocht contact op te nemen met het CBS.

Omslag	Waterlooplein, meisjes in minirokken (1966) Meerendonk, B. van, fotograaf	p.25	Ajax-Feijenoord (uitslag 3-1) (1958) Meerendonk, B. van, fotograaf
p.4/6	Zomerstrand aan de Prins Hendrikkade (1951) Meerendonk, B. van, fotograaf	p.30	Bouwwakarbeiders Kuhuwael, E.Th., fotograaf
p.8	Demonstratie tegen kruisraketten (1983) Blanken, Piet den, fotograaf	p.34	Meisjes kamperen bij de ijsclub (1953) Meerendonk, B. van, fotograaf
p.12	Waterlooplein, meisjes in minirokken (1966) Meerendonk, B. van, fotograaf	p.39	Demonstratie tegen huwelijk Beatrix en Claus (1966)
p.17	Titel en jaar niet bekend Freed, Leonard, fotograaf		Bennekom, Kors van, fotograaf
p.20	Grootschalige woningbouw Haas, Joh. de, fotograaf		

Copyright

Collectie *IISG*, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam

Filmmateriaal

Voorwoord

Generatie Babyboom

www.cbs.nl/babyboomers-totale-levensloop

Animatie: Maartje Schuurmans en Marek maakt...

Hoofdstuk 2

Gezinsvorming

www.cbs.nl/babyboomers-gezinsvorming

Animatie: Florian Franken TV Network

Hoofdstuk 3

Radio- en TV tentoonstelling (1971)

www.cbs.nl/babyboomers-nieuwe-communicatie

Copyright: Beeld en Geluid Hilversum

Hoofdstuk 4

Nozems en brommers

www.cbs.nl/babyboomers-nozems-en-brommers

Animatie: Florian Franken TV Network

Hoofdstuk 5

Vacantietrek naar het water

www.cbs.nl/babyboomers-naar-het-water

Copyright: Beeld en Geluid Hilversum

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Auteurs

Ronald van der Bie
Jan Latten (hoofdstuk 11)

Ontwerp en DTP

Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Druk

Tuijtel, Hardinxveld-Giessendam

Omslag

Telldesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

Prijs € 3,15 (exclusief verzendkosten)

ISBN: 978-90-357-1801-2

Oplage: 27 000 exemplaren

© Centraal Bureau voor de Statistiek,
Den Haag/Heerlen, 2012.
Verveelvoudiging is toegestaan,
mits het CBS als bron wordt vermeld.